

Hij leidt mij...

Hij leidt mij...

Mijn weg door dagen
van ziekte en rouw

Tineke Kamminga

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

© 2021 Tineke Kamminga

ISBN 978-94-6369-114-7

Vormgeving: Buijten & Schipperheijn

Foto: Yulia Gadalina (unsplash.com)

In deze uitgave is voor de Bijbelteksten gebruikge-
maakt van de HSV en de NBG.

Inhoud

Hij leidt mij... in gezonde dagen	9
Hij leidt mij... in dagen van ziekte	21
Hij leidt mij... in dagen van rouw	63
Hij leidt mij... door het leven	129
Nawoord	139
Bijlage	141
Geciteerde boeken	143
Geciteerde gedichten	143

Woord vooraf

Een geliefde verliezen is een zeer ingrijpend gebeuren in een mensenleven. Je kunt je er niet op voorbereiden en je moet de weg alleen gaan. Op die eenzame weg hielp het mij om te zien hoe anderen hier mee omgegaan zijn, hun worsteling, maar ook hun houvast in het diepe dal waar zij doorheen gingen.

Het verhaal in dit boek is mijn persoonlijke belevenis. Iedereen heeft na een verlies een eigen verhaal. Toch zullen er altijd raakvlakken zijn in de ervaring van het intense gevoel van gemis.

Door een inkijkje te geven in mijn leven als rouwende heb ik me kwetsbaar opgesteld. Het zal nooit te begrijpen zijn wat zeer verdrietige mensen doormaken, maar misschien brengt mijn schrijven het iets dichterbij voor diegenen die om hen heen staan.

Na vijftien jaar Zambia kwamen we in 2000 met onze vijf kinderen terug naar Nederland. Het viel niet mee om onze draai hier te vinden. Toen we na heel wat turbulente jaren in rustiger vaarwater beland waren, kreeg mijn man in 2012 de ziekte van non-hodgkin, oftewel lymfklierkanker. Doordat hij een groot lymfoom in zijn nekwervels had, kreeg hij verlammingen aan zijn armen en benen, een incomplete dwarslaesie. Na behandeling was de kanker verdwenen. Drieënhalf jaar extra hebben we samen

gekregen. Toen kwam deze zeer agressieve vorm van lymfklierkanker weer terug. Een zware behandeling volgde, te zwaar voor hem. Een week voor kerst in 2015 is hij naar zijn hemelse Vader gegaan.

‘Hij leidt mij’ – dat zei hij meerdere keren tijdens zijn ziekte en daar was hij ook rotsvast van overtuigd. Hoewel ik kort na zijn overlijden wel eens momenten had van twijfel aan Gods leiding in mijn leven, ben ik ervan verzekerd dat Hij ook mij bij de hand houdt en mij leidt door al het verdriet heen in het leven zonder de man die mij zo lief was.

Hij leidt mij... in gezonde dagen

Naar Zambia

Hoe zou het er zijn en wat stond ons daar te wachten? Deze vragen hebben we ons vaak gesteld tijdens de voorbereidingstijd om naar het zendingsveld te gaan. Onze voorstelling van dit land was zeer beperkt. Alleen van horen zeggen en door een paar boekjes over Zambia die we hadden gelezen, hadden we een beeld van dat verre land. Internet was een woord dat nog niet bestond in onze vocabulaire en onze geldbuidel liet niet toe om vooraf een kijkje te nemen in het land van onze toekomst. Mobiele telefoons waren nog niet uitgevonden en bellen met een vaste telefoon was peperduur. Op onze vele vragen kregen we antwoord toen we op 25 april 1985 onze voet op Zambiaanse bodem zetten, samen met onze dochter van tweeënhalf jaar en zoon van tien maanden. Het Afrikaanse avontuur begon!

We woonden niet in een hut, maar in een gewoon stenen huis. De eerste tien jaar in een stedelijke omgeving en de laatste vijf jaar in de bush (Fiwale Hill). Ons eerste huis stond in Mufulira. Vier kamers, een keuken en een lange gang. Meestal was er wel elektriciteit en water, maar vaak ook niet. Zo was het

ook met de boodschappen. Het meeste was er wel, maar altijd ontbrak er wel iets wat van belang was. Als er meel was, konden we geen olie krijgen of andersom. We leerden improviseren met wat er wel was. Het maakte heel tevreden mensen van ons, want we waren elke keer weer blij als er iets te koop was dat we graag wilden hebben. Kaas was een ware luxe. Het was heel duur als het in de winkel lag. Soms gaven we aan die dure verleiding toe en genoten we extra. Het ontbrak ons aan niets, ook als niet alles te koop was. We hadden het goed, zeker in vergelijking met de meeste mensen om ons heen die van weinig geld moesten rondkomen. Jan leefde zich uit in de tuin (vroeger had hij de middelbare tuinbouwschool gevolgd). De pinda's groeiden als een tierelier. We legden ze te drogen op een dakje en 's middags zaten we vaak pinda's te doppen achter ons huis. Ons huis werd bedolven onder de avocado's. Regelmatig hoorden we er een op ons dak vallen. Deze goede vrucht gebruikten we als boter op ons brood, heerlijk met aardbeienjam. Verder stond er ook een citroenboom in de tuin. Onze tachtigjarige Griekse buurvrouw, met wie we ons huis deelden (afgescheiden door een dunne houten wand), maakte er overheerlijke citroenlimonade van.

Jan was gevraagd om een gemeente te stichten in Mufulira. Naast de zorg voor onze kinderen en een kinderclub aan huis, ondersteunde ik hem daarin. De jonge, vrijgezelle gemeenteleden (want ouderen waren er bijna niet) aten geregeld met ons mee en

ik herinner mij dat we altijd goede gesprekken hadden, doorspekt met veel humor. We leerden de cultuur beetje bij beetje kennen. Jullie hebben de horloges en wij hebben de tijd! Heb je de tijd voor mij? De relatie staat voorop in Afrika, net als gastvrijheid. Dat was een waardevolle les voor ons, die we ook in praktijk probeerden te brengen. Talloze mensen hebben bij ons aan tafel gezeten en ook vaak overnacht.

De jonge gemeente kwam samen in een school en groeide gestaag. Het werk werd gezegend. Door de week was er Bijbelstudie bij ons aan huis en op zaterdag kwam de jeugd bij elkaar om de Bijbel met elkaar te openen en veel te zingen bij gitaarspel. Soms was er een uitje. Dan gingen we naar een grote plas waar we met kano's konden varen. Ik herinner me dat een van de jongens daar gebeten werd door een kolonie rode mieren. We hebben hem nog nooit zo hard zien rennen naar een plek verderop waar hij ongezien zijn broek naar beneden kon doen om deze gemeen stekende beesten te verwijderen.

In dat huis in Mufulira maakten we voor het eerst kennis met kakkerlakken. Toen Jan er een zag dacht hij dat het een soort tor was. Hij werd algauw uit de droom geholpen door een collega die hem vertelde wat het echt was. Gelukkig was hun aantal daar beperkt. Dat was niet het geval in Kabwe, waar we later woonden. Het stikte daar van deze vieze beesten. Op een kwade dag dachten we ze naar een

andere wereld te helpen. We hadden speciale spray gekocht en spoten dat in de keuken en deden alle deuren dicht. Na een paar uur gingen we kijken. Het tafereel dat we toen zagen zal ik nooit vergeten. Het zag zwart van de kakkerlakken. Ze fladderden rond of lagen bewusteloos op de vloer. Wie ze naderhand opgeruimd heeft, weet ik niet meer. Ik was het in elk geval niet!

Op een snikhete dag in december werd ons derde kind geboren in het Malcolm Watson Hospital in Mufulira. We hadden toestemming gevraagd of Jan bij de bevalling mocht zijn. Het was in Afrika namelijk niet de gewoonte dat aanstaande vaders meekijken. Na veel gepraat mocht het, maar door mijn fout was Jan er uiteindelijk toch niet bij, omdat ik dacht dat het nog wel even zou duren voor mijn weeën zouden doorzetten.

Een paar jaar later vloog ik met onze peuterzoon naar Nederland, waar ons vierde kind geboren werd. Weer zonder Jan. Hij bleef in Zambia met de oudste twee. Na tien lange weken ontmoetten we elkaar weer op Lusaka-airport. Onze baby was net negentien dagen jong.

Nog een paar jaar later, een dag voor kerst werd onze vijfde, een dochter, geboren tijdens onze verlofperiode.

Ons vijftal groeide op in een andere wereld; in een land waar altijd de zon scheen (ze hadden geen idee wat een kapstok was, want een jas hadden ze nooit nodig), waar je altijd buiten kon spelen met Zambianse vrienden. Zambia was hun thuis. Nederland

kenden ze alleen van de verloftijden en uit onze verhalen. Engels was hun moedertaal, gemixt met wat Nederlands en Bemba, een van de 72 stammen-talen. Ze gingen naar de plaatselijke privéscholen, waar een mix van kinderen zat uit verschillende werelddelen.

Hoogtepunten tijdens deze vijftien jaar in Zambia waren het bezoek van de ouders van Jan en later van mijn vader die op 81-jarige leeftijd twee keer bij ons is geweest. Wat was het heerlijk om ze dicht bij ons te hebben en alle nieuwtjes meteen te horen en niet pas na twee weken, zo lang als een brief onderweg was. We verheugden ons dat we weer gewoon Nederlands konden praten met anderen dan eigen gezinsleden.

Het verdriet was groot toen we anderhalf jaar na het bezoek van Jans ouders een telefoontje kregen dat zijn vader op 58-jarige leeftijd was overleden door een auto-ongeluk. Nog een jaar later overleed mijn moeder in haar slaap, op 71-jarige leeftijd. Wat is de afstand dan groot. Duizenden kilometers scheidde ons. We konden niet even bij de familie zijn om samen te rouwen en dit ingrijpende verlies met elkaar te delen.

In Afrika is het de gewoonte om hulp in de huishouding te hebben. Ba Chola kwam bij ons toen we net in Mufulira woonden. Ze was 23 jaar, sprak Engels en had een baby, met de naam Gaby. De vader was soms wel en soms niet in beeld. Hij woonde

in ieder geval niet bij haar. Later kwam er nog een baby bij van dezelfde vader. Deze man overleed een aantal jaren later. Haar kinderen waren vaak ziek en Ba Chola zelf kreeg op een dag epilepsie. Het werd meer en meer duidelijk dat er aids in het spel was. Gaby was tegen alle verwachtingen in twaalf jaar geworden voordat hij uiteindelijk aan deze ziekte overleed. Ba Chola bezweek een paar jaar later. Ik dacht terug aan de vele goede gesprekken die we gehad hadden met haar. We mochten ons geloof met haar delen en zij kwam zelf tot levend geloof. Ze werd een getuige in woord en daad. Het was zo mooi om te zien hoe ze de kinderclub leidde en getuigde van haar Heiland, zelfs in haar onderbewustzijn. Ik zal nooit vergeten hoe ze tijdens een epileptische aanval, onbewust van wat er gebeurde, sprak: *'Heere, U weet dat ik uw kind ben.'*

De dood was overal om ons heen. Er stierven tientallen mensen aan die pas ontdekte ziekte aids. In veel gezinnen werd gerouwd om een zoon of dochter. Het ging dwars door alle lagen van de bevolking heen; rijk of arm, daar werd geen rekening mee gehouden.

Te midden van alle ellende mochten we de troost van het evangelie brengen. In Afrika ben ik me er zeer van bewust geworden dat we één zijn in Christus, dat we één grote gemeenschap zijn en met elkaar hetzelfde geloof belijden. Die diepe eenheid was en is zo bijzonder om te ervaren, ondanks grote cultuurverschillen. We dienen dezelfde God!

Onze laatste standplaats was in Fiwale Hill, een dorpsomgeving, een afgelegen plek, 37 kilometer vanaf de dichtstbijzijnde stad Ndola en vijf kilometer onverharde weg vanaf de doorgaande weg. Als je die weg opreed zag je in de verte een paar heuvels liggen, wat de naam verklaart. Ons huis stond aan de voet van een van die heuvels. Er stonden verder nog elf huizen, een kerk, een school, een piepklein winkeltje, een Bijbelschool en een heel aantal kleine huisjes voor de Bijbelschoolstudenten en daaromheen veel ruimte voor de kinderen om te spelen. Rondom dit 'dorp' was bush. We genoten van de landelijke omgeving waar we elke middag om half zes een wandeling van een half uur maakten, als het werk klaar was en de hitte van de dag grotendeels verdwenen. Soms maakten we langere wandelingen, vooral in het koude seizoen. Dan bezochten we de vader van onze buurvrouw. Dat was een uur lopen. Hij verheugde zich altijd om ons te zien en wij waren blij om daar te zijn. Er waren hele groepen apen die het op zijn maiskolven voorzien hadden. Een ware plaag! Op andere dagen liepen we naar Ba Mary, de huishulp die we daar hadden, een heel lieve vrouw. Helaas had ze een man die vaak dronken was, zoals zoveel mannen in de dorpen. Als we dan onverwacht kwamen, schaamde ze zich als haar man tegen de hut aanzat en niet helemaal nuchter was.

Toen we net in Fiwale Hill woonden, was er twee maanden lang geen water. Elke druppel haalden we uit Ndola, 37 kilometer heen en 37 kilometer terug.

De waterpomp was stuk en het duurde even voordat die weer functioneerde. Een grote uitdaging met vijf kinderen! Watertekort is een groot probleem in Afrika. Het was nooit zo, ook in de stad niet, dat er altijd water beschikbaar was. Elke dag weer was het afwachten of er iets uit de kraan kwam. En als er al water kwam, was het meestal maar een klein straaltje. Het gebeurde regelmatig dat we maar één teiltje water hadden waarmee we ons allemaal moesten wassen.

Jan ging lesgeven op de Bijbelschool die een paar minuten verderop lag. Hij vond het heerlijk om elke dag weer zijn kennis te delen met de studenten, om alle tijd voor ze te hebben en met ze te praten over allerlei onderwerpen. Het interesseerde hen bijzonder hoe wij als man en vrouw met elkaar omgingen. Dat Jan de luiers uitspoelde toen ik ziek was en dat hij mij ook wel eens hielp met andere dingen, lag ver buiten hun belevingswereld.

Ik kon samen met een Zambiaanse vrouw een klein kleuterschooltje opzetten met 23 kinderen. Heel eenvoudig en met beperkte middelen, maar alles was beter dan niets. Ik begon met onze dochter die toen drie jaar was en veel vriendinnetjes had, gewoon in ons huis. We zongen liedjes en ik vertelde een Bijbelverhaal. Buiten deden we allerlei soorten spelletjes. Ik liet ze tekenen en kleuren en puzzelen. Ik genoot van dat werk!

Toen kwam er een grote verandering in ons leven... Omdat we ver van de stad woonden en er geen goed onderwijs beschikbaar was ter plaatse, moesten we een ingrijpende beslissing nemen die ons gezinsleven drastisch veranderde. De oudste drie kinderen gingen naar een internaat, zevenhonderd kilometer verderop. Alleen in de schoolvakanties kwamen ze thuis, drie keer per jaar voor vijf of zes weken. Telkens weer afscheid nemen en de draad oppakken was moeilijk voor beide kanten en gaf veel tranen. Brieven waren lang onderweg, ander contact was niet mogelijk.

In de laatste twee jaar, voordat we voorgoed naar Nederland zouden terugkeren, woonden ze weer gedeeltelijk bij ons thuis en volgden ze per post een lesprogramma van de Wereldschool. Toen onze oudste dochter klaar was met het middelbaar onderwijs in Kenia, besloten we om naar Nederland terug te gaan. Een moeilijk besluit, maar zij moest verder met haar studie en we wilden haar niet alleen naar Nederland sturen. Ook wilden we graag weer alle kinderen om ons heen hebben en een gewoon gezin vormen.

Vijftien jaar Zambia lag achter ons. Ons tweede vaderland had ons gevormd tot wie we waren. We hielden van de mensen met hun humor en hun rust. Het altijd buiten kunnen zijn en de warme zon die ons bescheen. We moesten dit stukje aarde, waar onze kinderen opgegroeid waren en waar we met vreugde ons werk hadden gedaan, achterlaten.